

Uppföljningsrapport: Uppföljning av arbetet med den regionala mat- och livsmedelsstrategin 2022–2023

Året har fortsatt präglats av det oroliga omvärldsläget och den försvagade konjunkturen vilket också satt försörjningsförmågan än mer i ljuset. Särskilt i kombination med en odlingssäsong som varit utmanande med såväl torka som ihållande nederbörd. Den nationella livsmedelsstrategins uppföljningsrapport 2023, med siffror fram till 2021, visade på en produktionsökning för livsmedelskedjan i landet som helhet, ingen signifikant förändring för Jämtlands län, och med ökad lönsamhet i livsmedelshandeln men inte i övriga led. Food & Friends nyligt publicerade trendsrapport visar att hushållens köpkraft fortsätter att minska. Efterfrågan på lokalt, ekologiskt, frukt och grönt likaså. Konsumtionen av kött och sötsaker ökar däremot. Allt mer mat äts i hemmet även om det fortsatt finns ett stort (förmodligen från pandemin uppdymt) behov av att mötas på restaurang. Restauranger som också är under omdaning med mindre valbarhet i menyer för minskat svinn och där gästerna i större utsträckning får servera sig själva till följd av färre personal.

Exempel på rubriker i media under året relaterade till mat, livsmedel, Jämtland och Härjedalen:

- ”Höga elräkningar”
- ”Matpriser skenar”
- ”Sista Jämtlandsmjölken kan drickas i vår”
- ”Bianca Ingrosso och 42 andra influencers samlades i länet”
- ”Lantbrukare drabbas av ny skatt på biogas”
- ”Böndernas oro – färre dricker ekomjolk”
- ”Gratis matlådor under skollovet”
- ”Norra Sveriges äggpackeri förstört i brand”
- ”Restaurang i Östersund vill bygga ut”
- ”Hälften av Sveriges tomatkonsumtion – så stor kan produktionen bli i Östersund”
- ”Härjedalens kommun köper in 200 hönor”
- ”Tusentals ville se kossorna busa”
- ”Miljögifter i Storsjöns fiskar – kostråden skärps”
- ”Mångmiljonsatsar på ladugård för 400 kor”
- ”Veterinärberedskapen upphör kvälls- och nattetid i Härjedalen”
- ”Länet bäst i Sverige på ekologisk jordbruksmark”
- ”Långvarig torka gör läget svårt för bönderna i länet”
- ”Torka minskade skörden – regnen kan förvärra”
- ”Husdjursdagen i Alsen visar det goda livet på landet”
- ”Jämtlandsgården slås ihop med slakteri i Hälsingland”
- ”Nyskördad och hantverk lockade till länets gårdar”

Nedan följer åtgärder och aktiviteter inom ramen för handlingsplan 2023/2024. Aktiviteter nämns endast en gång även om de faller väl in under även andra åtgärder. Allra först kommer en sammanfattning av de rapporterade aktiviteterna.

Sammanfattning

För att bidra till ett **bärkraftigt företagande** har det under året pågått ett aktivt påverkansarbete då många av behoven inte endast kan mötas på regional nivå. Sådana exempel är att inför kommande EU-program beskriva länets och näringarnas förutsättningar, och att lyfta behov av förenklingar i nationella forum. Mycket har kommit att handla om stärkt beredskap, att följa pågående utredningar och att ta initiativ till anknytande projekt och aktiviteter. Behovet och vikten av kompetensförsörjning är fortsatt centralt och än större ur perspektivet om ökad beredskap. Även att arbeta för en mer cirkulär ekonomi där den förväntade biogasanläggningen är en pusselbit. Året har också kretsat kring inspel till revideringen av den nationella livsmedelsstrategin både utifrån potentiella arbetssätt och viktiga åtgärder framgent, en revidering görs nu också på regional nivå.

Inom området **kunskap och innovation** finns goda samarbeten och det pågår såväl forskningsprojekt inom lokala matsystem vid Mittuniversitetet som testbäddsverksamhet genom fältförsök. SLU har under året omorganiserat vilket kan påverka forskning för livsmedelsproduktion på våra breddgrader. Möjligheterna och ambitionerna att delta i och bygga kluster är stora men möts av hinder vad gäller bland annat statsstöd, nu senast genom RISE initiativ om nationell samordning av innovationsaktörer i livsmedelssystemet.

Flest aktiviteter sker inom **medveten konsumtion** vilket också är fallet i många andra regioner. Dels för att det är viktigt att stärka efterfrågan, dels för att det finns tillkortakommanden inom övriga målområden vad gäller finansiering. En starkt efterfrågan är emellertid ovidkommande om inte produktionen är tillräcklig och ytterligare insatser krävs. Härjedalsmat är ett initiativ som bidrar till flera prioriterade åtgärder inom området och till målet om att länet ska vara en välkänd gastronomisk och kreativ matregion. Andra delar viktiga att lyfta är kunskapshöjande aktiviteter gentemot unga och tillfällen då den lokala maten synliggörs som Farmertime, Husdjursdag och Skördefest. Det dynamiska inköpssystemets implementering och de nordiska näringsrekommendationernas effekt på lokal produktion och försörjning har varit aktuella frågor. Glädjande är att Region Jämtland Härjedalen är först i Sverige med att erbjuda samisk mat i vården.

För att möjliggöra måluppfyllelse är det centralt att frågorna prioriteras högre och att samverkan fortsätter på såväl strategisk som operativ nivå. Finansiering behöver säkerställas för att upprätthålla och långsiktigt bygga ytterligare kapacitet. För att möjliggöra bättre uppföljning av arbetet behövs mer data och sätt att illustrera denna på. Något som Jämtland Härjedalen via Tillväxtverket nu eventuellt ska vara pilot inom.

För handlingsplanens genomförande

Fortsatt samverkan för ökade möjligheter till samordning, uppföljning och gemensam kommunikation. Ökad samverkan med kommunerna.

- Dialogmöten inom Länsstyrelsens "livsmedelsrådsprojekt". Viljan och underlag för att skapa samverkansytor på strategisk nivå och utveckla arbetet på operativ nivå finns.

Bedömning är att utvecklingen av samarbetet i länet kommer att ske parallellt och i nära samarbete med berörda aktörer under revideringsarbetet av den regionala mat- och livsmedelsstrategi.

- Partnerskapet har hittills under året träffats vid snart 7 tillfällen för att omvärlds-/signalspana, fördjupa sig inom vissa ämnen, uppdatera sig kring pågående projekt och utbyta erfarenheter sinsemellan. Ett av dessa möten var extrainsatt med anledning av revidering av den nationella livsmedelsstrategin. Exempel på fördjupningar är Eldrimners verksamhet och krångellista, Region Jämtland Härjedalens och Östersunds kommuns arbete kring Kultur och Kreativa Branscher och UNESCO, Norrmejerier om matpriser, ekologiskt och Norrlogiskt samt Länsstyrelsen om livsmedelsberedskap.

Säkerställa ändamålsenlig finansiering för satsningar inom området

- Torsta AB driver förstudien Grön regional förnyelse med mål att bidra med kunskapsunderlag om förutsättningar för utförarnivån i länets ekosystem att effektivt kunna arbeta med att utveckla färdigheter och bidra till en god styrning av de smarta specialiseringsstrategierna utifrån perspektiv kring gröna näringar. Det utpekade styrkeområdet Jord, skog, vatten berör såväl sammanhållningspolitiken som jordbrukspolitiken och havs- och fiskerifonden vilket kräver ett helhetsgrepp.
- Region Jämtland Härjedalen är en av sju parter i Interreg Europe-projektet ORIGINN – ”Economic and social transformation in rural areas through industrial innovation, emphasis in agri-food sector” med utgångspunkt i att Smart specialisering som verktyg är utmanande i rurala områden och där projektet genom samarbetet ska lista goda exempel och möjliga policyförbättringar.

Målområde 1. Bärkraftigt företagande

Tydligt ledarskap för ökad produktion utifrån regionens förutsättningar

- Dialogmöten inom Länsstyrelsens ”livsmedelsrådsprojekt”, planering för konferens kopplad till mat- och livsmedelsstrategin.

Skarpare omvärldsanalys och utvecklade strategiska samarbeten

- Underlag har lämnats till OECD-studie om bland annat länets förutsättningar och särdrag vad gäller livsmedelsproduktion.
- Dialog har förts inom den politiska gränsregionala plattformen Fellesrådet kring beredskap och med livsmedelsförsörjning som en möjlig del.
- LRF har anordnat Nordic Green Business Forum i Trondheim med fokus skog och i år även jord- och vattenbruk. Forumet kallar sig för ”the new black, but green” och med syfte att vara en arena för affärsmöjligheter inom de gröna näringarna.
- Torsta AB deltar i SLU future food och Länsstyrelsen Västerbottens rundabordsamtal om klimat, mat och beredskap i norra Sverige – hur får vi våra naturresurser att räcka.

Minska kostnaden för avfallshantering

- Fortsatt arbete för biogasanläggning Jämtland Härjedalen, flera företag i livsmedelskedjan som väntar.

- Förstudie Industriell symbios i Härjedalen för cirkulär ekonomi.

Öka försörjningsförmågan vad gäller insatsvaror

- En fråga som utreds nationellt i pågående ”En ny livsmedelsberedskap för Sverige” (dir. 2022:33), så också i ”Uppdrag om att lämna förslag på åtgärder för att stärka beredskapen för primärproduktion av livsmedel i hela Sverige (LI2023/02680)” samt ”Uppdrag för att stärka den blå värdekedjan och Sveriges livsmedelsberedskap”. Även andra pågående eller genomförda utredningar med koppling till försörjningsförmåga som ”En stärkt livsmedelsberedskap i kommuner och regioner (2023:15). LRF och Lantmännen understryker i sin rapport om lagringsförmåga och -struktur bland annat att det behöver etableras en inhemsk produktion av mineralgödsel och biodrivmedel, så även utsäde.
- I Torsta ABs projekt Goda affärer genom goda samarbeten tillsammans med Eldrimner och Mittuniversitetet belyses frågan kring avfall – restflöden – och behov av insatsvaror. En aktivitet som där anordnas är ett Food hackathon med utgångspunkt i konkreta restflöden i länet med potential att förädlas till insatsvara eller ny produkt.
- Länsstyrelsen i samarbete med Jämtlands nötköttsproducenter, Fåravelsföreningen och Torsta AB genomförde nyligen ”Greppa ströet” – en dag om hur hantera den låga halmtillgången såväl nu som för framtiden, där rörflen kan vara ett alternativ.

Stärka beslutsunderlagen och affärsmannskapet i primärproduktionen

- Länsstyrelsen har hållit träffar för erfarenhetsutbyte inom bland annat ekoägg och -kyckling, nötkött, restaurering och skötsel av betesmarker, jordhälsa, dränering och dikesunderhåll samt fältvandringar. Även en aktivitet om att ta vara på ull. Har också erbjudit rådgivning via Greppa näringen inom växtodling, utfodring, energi mm.
- Torsta AB har haft utbildningar inom bland annat Företagsam på gård, höns, får och villkorad läkemedelsanvändning för mjölkproducenter.
- Jordbruksverket tillsammans med LRF har erbjudit ägarskiftesprogrammet ”Skifte rikt” där flertalet deltagare varit från länet.
- Individuell rådgivning via rådgivare.

Genom mer kontinuerlig statistik och dialog möjliggöra ökad kunskap bland tjänstepersoner och beslutsfattare om livsmedelskedjans nuläge och betydelse

- Utbyte genom forum som Länsstyrelsens Läget i lantbruket och Region Jämtland Härjedalens näringslivsdialoger.
- Hushållningssällskapet erbjuder tjänsten Försörjningsbalans. Driver också projektet Kunskapsgrunnlag för ökad matsäkerhet i Jämtlands och Trøndelags regioner med syfte att analysera och kartlägga viktiga funktioner för matsäkerheten på kommunnivå.
- Torsta ABs aktivitet Grönt är skönt visade på bland annat effekterna av ändrade villkor för biogasproduktion, som ett exempel och också i ett sammanhang utifrån att ”same size doesn’t fit all” i ett EU-perspektiv och att vi behöver bli bättre på att berätta om våra förutsättningar och om hur vi vill ha det.

- Torsta AB planerar även en aktivitet tillsammans med LRF Äta bör man annars dör man för att belysa behoven för ökad försörjningsförmåga och vilka affärsmöjligheter det också kan komma att ge.
- Representant för Region Jämtland Härjedalen deltar i en arbetsgrupp som Tillväxtverket samordnar kring statistik och analysverktyg.
- Bidragit med kunskap inför revidering av nationell livsmedelsstrategi genom bland annat representation inför och under ett rundabordsamtal i Skellefteå tillsammans med landsbygdsministern för inspel i frågan.

Underlätta kunskapsinhämtning för företagare och säkerställa gott bemötande från myndigheter

- Bevakat pågående arbete utifrån den nationella livsmedelsstrategin ”one stop myndighetsshop”, ”standardiserad digital rapportering” och utveckling av Verksam.se
- Planering har pågått för att genom Länsstyrelsen tillsammans med Region Jämtland Härjedalen anordna så kallade Bushresor för att visa på företagares förutsättningar.
- Eldrimner, som enda aktör regionalt med ett uppdrag kopplat till den nationella livsmedelsstrategin, har arrangerat kurser och förmedlat kunskap. Sammanställer ”krängel” i en lista som ett verktyg i påverkansarbetet. Livsmedelsverkets riskklassningsmodell är en fråga som varit särskilt i fokus. Så även förpackningsregistrering. I Jordbruksverkets uppföljning av livsmedelsstrategiarbetet poängteras Eldrimner ha möjlighet att ta en än större roll vad gäller affärsutveckling framgent.
- LRF har under året drivit frågor bland annat kopplade till art- och habitatdirektivet, och utifrån EU-kommissionens förslag om återställande av natur. Ett förslag som kan komma att ha stor inverkan på länets jordbruksmark genom krav på restaurering eller återvätning.
- Pågår en statlig utredning som bland annat ska föreslå förenklade förutsättningar att bedriva vattenbruk. Omfattar kartläggning av den lagstiftning som styr bedrivandet av vattenbruksverksamheter som att föreslå förenklingar av regelverken mm.
- LRF och Länsstyrelsen har tillsammans anordnat träffar om CAP.

Öka möjligheter till kapital för investeringar samt kreditgarantier

- Krokoms kommun anordnade i september tillsammans med Peak Innovation, Företagarna och Torsta AB en kapitalförsörjningsdag. En av föredragshållarna Gotland Lokalfinansiering har sedan blivit föremål för del av förstudie hos Coompanion bland andra frågor inom finansiering.

Underlätta för företagen att hitta relevant arbetskraft

- Bevakat arbetet utifrån den nationella livsmedelsstrategin och Tillväxtverkets uppdrag kring strategisk kompetensförsörjning, och bland annat utbildningen kring kött och chark som fungerat som en pilot för hela livsmedelsindustrin.
- Dialog har förts med YH-utbildare och Hermods har lämnat in en ansökan om att få starta en vattenbruksutbildning i Östersund.
- Torsta AB har programråd inom lantbruk och avser utveckla arbetet med branschråd.

Kunskapshöjning inom vattenbruk

- En kunskapshöjande aktivitet har genomförts i samverkan mellan Landsbygdsnätverket, Krokoms kommun, Matfiskodlarna och Torsta AB.
- Fortsättning på projektet ”Strategisk planering för landbaserat vattenbruk (RAS) i Jämtlands län” har undersökts.
- Aktivitet kring vattenbruk i fysisk planering.
- Matfiskodlarna del i expertgrupper kopplade till regelverk.

Särskild satsning på mjölkkraskalvar

- Ingen finansiering har bedömts relevant under perioden.

Öka kunskap och dialog om hänsyn till jordbruksmarken och livsmedelsproduktionens utveckling i den fysiska planeringen

- Studieförbundet Vuxenskolan har anordnat en webinarieriserie om jordbruksmarkens värden – som resurs för regional utveckling, utifrån ett samhällsplaneringsperspektiv och som en del av krisberedskap.
- LRF har under året svarat på bygglovsremisser och varit behjälpliga i hanteringen av dessa kring var det lämpar sig bättre och sämre att bygga.

Öka förädlingen av fisk

- Ett möte har genomförts på initiativ av Torsta AB i projektet Goda affärer genom goda samarbeten tillsammans med bland andra Eldrimner, Matfiskodlarna, ICA Maxi och Peak Innovation om behov för investering i ett fiskslakteri i länet.

Målområde 2. Kunskap och innovation

Regional innovationsplattform inom Jord Skog Vatten i linje med mat- och livsmedelsstrategin

- Torsta AB driver förstudien Grön regional förnyelse som tillsammans med andra motsvarande förstudier hos så även Coompanion, IUC Z-GROUP och Peak Innovation är ett led i kapacitetsbyggande.
- Fortsatt dialog kring Mittuniversitetets planer på ett Craft Brewing lab i bred samverkan.
- Representation i nätverk så som AKIS (Agriculture Knowledge and Innovation System), Blå mat - Centrum för framtidens sjömat, samt SAMLÄ – RISE nätverk för innovationstöd till livsmedelsbranschen.

Delta i nätverk med prioriterade lärosäten

- Torsta AB har deltagit i Vinnovas ”Ett nytt recept för matsystemet” med inriktning ”regenerativ, naturpositiv och resilient matproduktion” tillsammans med aktörer så som SLU, LTU, Gotland Grönt centrum och Ekologiska lantbrukarna.
- Omorganisation inom SLU Umeå har gett anledning till oro vilket bland annat LRF uttryckt. Institutionen för Norrländsk jordbruksvetenskap har upphört och arbetet inordnas istället under institutionerna för husdjurens utfodring och vård samt växtproduktionsekologi i Uppsala.
- Genom Regional jordbruksforskning för norra Sverige, som är ett samarbete mellan SLU och näringslivet med mindre omfattande budget, har det finansierats projekt

inom bland annat robotik, AI, digitalisering, gradering med hjälp av satellitbilder, malkornsorter för norra Sverige, hantering av korn för bättre avkastning och lönsamhet, förbättrad sjukdomsresistens och avkastning hos rödklöver och utvärdering av gullusern som grovfodergröda.

- Fältförsöken på Torsta utförs på beställning av forskare och utsädesförädlare med syfte att på ett statistiskt säkerställt sätt utvärdera olika grödors egenskaper och odlingsvärde i fält. De jordbruksgrödor som försöksodlas i Ås är i huvudsak vallväxter och spannmålsgrödor där grödornas odlingsvärde testas i vårt klimat och på våra kalkrika odlingsjordar. Torsta AB ingår i ett nätverk av fasta försöksplatser som årligen utför sortförsök åt SLU och är den enda belägen i Norrlands inland. Dessa försöksplatser är något som sträcker sig ända tillbaka till 1800-talets svältår och är en central del av vår livsmedelsberedskap, nu som då.

Särskilt för i år är bland annat projektet "Vallsat" - där satelliter hjälper till att avgöra när det är dags för skörd i vallen och dess kvalitet. På samma sätt drönarflygs många av försöken som ett led i att få värdefull information om växtodlingen genom bland annat spektral mätning. Ett stort kornförsök pågår genom Lantmännens förädling av norrlandssorter, och lusernen som normalt sett har svårare att växa här har utvecklats fint. En klöversort som ska klara fler år i vallen försöksodlas, och oljegrödan fältkrassing har tröskats. Malkorn och kernza, ett perennt vete, har demosätts och höstvete har odlats med bättre avkastning än all annan spannmål i år.

Forskning kopplad till gastronomi och andra livsmedelsrelaterade ämnen bedrivs på Mittuniversitetet

- Region Jämtland Härjedalen och Torsta AB har en pågående dialog med Mittuniversitetet om utbildning och projekt inom temat mat/gastronomi, turism och kultur. Exempel på detta är masterutbildning i Sustainable Food City Design, Beerlab – småskalig mat/dryck som utvecklingskraft i regional utveckling, samverkan i utvecklingsprojekt inom UNESCO Creative Cities Network.
- Mittuniversitetet har under året bedrivit forskning inom bland annat stadsodling, lokal upphandling för omställning mot ett hållbart livsmedelssystem samt främjande av entreprenörskap i rurala områden genom lokala matsystem. Det sistnämnda projektet som innefattar ett internationellt team med ett 10-tal forskare har under året genomfört studiebesök och workshops. Vid ett av dessa tillfällen presenterades också en rapport om hur UNESCO City of Gastronomy bidragit till utvecklingen av den småskaliga livsmedelsproduktionen i länet, samt vilka aktuella utmaningar och möjligheter som finns. I rapporten lyftes bland annat att dryck och bageri har en mer positiv utveckling än mejeri, chark samt bär och frukt. Där citeras också bland annat att andra regioner gått om Jämtland, att det var länge sedan det var ett stort regionalt projekt (som i Mer värd mat-stort) och att möjligheterna är många, vad gäller att fortsatt lyfta mervärden, att digitalisera och att till exempel använda offentlig sektor och skolverksamhet som hävstång.

Målområde 3. Medveten konsumtion

Stärka nätverk mellan producenter och restauranger

- Hushållningssällskapetets projekt Matvarumärket Härjedalsmat (harjedalsmat.se) fortsätter. Härjedalsmat är en ideell förening som verkar för ökad produktion och konsumtion av lokal mat i Härjedalen. Under året har Matvarumärket Härjedalsmat ordnat en tältmiddag för 50 nationella och internationella influencers där kokkar från Skoogs Krog, Fjällnäs och Jazzköket tillsammans lagade mat över öppen eld och bjöd på bland annat charkbricka och shawarma på ren. Matvarumärket Härjedalsmat har också varit samarbetspart i tävlingen Årets kockelev på Restaurangakademin i Stockholm. Tävlingen sponsrades med ryggbiff från Storhagen och som hängmörats på Skoogs krog. Matvarumärket Härjedalsmat har så även deltagit i vårmärknaden på Jamtli, på Expo Norr och på Skördefest Jämtland Härjedalen, som sedan avslutades med Kovés, en festmiddag signerat Skoogs krog med lokala produkter och underhållning.
- Hushållningssällskapetets projekt Matkompetenscentrum har anordnat Smakresor som en mötesplats mellan producent och restaurang i Åre och Strömsunds kommuner. Så även smakresa i Härjedalen för kockelever på Åre Hotell- och Restaurangskola.

Stärka nätverk mellan producenter och handeln

- Regeringen har under året haft möten med handeln beträffande matpriserna och dess påverkan på inflationen.
- Det finns nu rekoringar i 7 av länets 8 kommuner, 9 ringar totalt.

Verka för och synliggöra mat från Jämtland Härjedalen vid event

- Lokal mat erbjöds vid O-ringen i Åre.
- Klimatseminariet serverade lokal mat.
- Under Pridefestivalen erbjöds lokal och samisk mat.
- Under krisberedskapsveckan var det i år inget särskilt fokus på mat som ifjol men det lyftes som ett betydande inslag och i ”poängjakten” gavs i matspåret högsta betyg för att bara äta mat från länet.

Utveckla möjligheterna för upphandling och yrkesstoltheten i de offentliga köken

- Under året har upphandlingsfrågan varit aktuell främst utifrån att DIS – ett dynamiskt inköpssystem för livsmedel har inrättats och Upphandlingskontoret har välkomnat intresserade leverantörer. Bland annat har LRF haft ett webinarium på temat och Torsta AB har gjort ett informationsmaterial på sin hemsida om DIS.
- Torsta ABs nätverk inom Offentlig gastronomi har träffats med kontinuitet över året och bland annat arrangerat och varit delaktiga i workshops/möten kring beredskap i offentliga måltider, potatis, sallad, hållbar mat, anpassad kost mm.
- På Offentliga måltidens dag serverades det i Krokoms kommun en höstlunch med norrländsk touch bestående av regnbåge på jämtlandsvis och potatis från Stocke gård. I Åre kommun erbjöds potatisbuffé med samma ursprung, i äldreomsorgen var det höstfest med älgfärsbiffar. Östersunds kommun erbjöd sin tolkning av Jämtlands landskapsmåltid med älgstek och ugnstrostad potatis.

- Torsta AB har startat upp projektet "SYSTER" – Stärkt via samverkan Yrkesstolthet Samisk och lokal mat Traditioner Erfarenhetsutbyte och Rörlighet. Ett Interregprojekt tillsammans med Norge med mål om att stärka kunskapen om lokal och samisk mat i grundskolan, via skolmåltider och hemkunskap. Ett antal pilotskolor arbetar tillsammans för att också utveckla en "verktygskasse" för fler att ta del av.
- Region Jämtland Härjedalen är först att erbjuda samisk mat i vården. Ett resultat av Torsta ABs projekt Utveckling av samisk livsmedelsproduktion mot offentliga kök som slutrapporterats under året och där Region Jämtland Härjedalen varit en av samverkansparterna. Även Östersunds kommun har fattat beslut om att servera samisk mat utifrån ett samiskt matårshjul och fler kommuner är på väg. Flera livsmedelsproducenter har under och tack vare projektet ändrat tanke- och arbetssätt och utökat produktsortimentet gentemot de offentliga köken, till exempel med kokkött med ben, förädling av renlever och överväganden kring att ta vara på renblod. En matsedel med 40 unika rätter gentemot olika målgrupper har tagits fram.

Öka intresset och attraktionskraften bland unga för mat från Jämtland Härjedalen

- Fortsättning Farmertime, där skolelever möter lantbrukare digitalt, genom Hushållningssällskapets projekt Framtidens EKOkonsument.
- Just nu pågår LRFs Bonden i skolan-veckor där 34 klasser i länet får lära sig mer om var maten kommer ifrån.
- Torstamässan arrangerades under hösten med allt ifrån visning av försöksodlingsverksamhet och maskiner till barnaktiviteter och mathantverkstorg, och nådde en rekordpublik med över 6000 besökare.
- Torsta AB arrangerade också, i likhet med fler lantbruk i länet, ett betessläpp med ett stort antal besökare.
- LRFs lokalavdelningar i Alsen och Rödön arrangerade för 24:e året i rad den populära aktiviteten för barnfamiljer Husdjursdagen i Alsen med flera tusen besökare.

Presentera det vi har och vara stolta över det

- Fortsatt utveckling av Matvarumärket Härjedalsmat.
- Landskapsmåltiderna arbetades genom ett projekt som anordnas av Folkets Hus och Parker, Gastronomiska Akademien, Måltidsakademien och Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien fram av lokala kokkar. Resultatet blev för Jämtland rökt aborre till förrätt, älgrullad med potatiskaka till varmrätt och friterade kornmunkar med sötost till efterrätt. För Härjedalens del bestod förrätten av blåbärsgravad renytterfilé, varmrätten av långkok på fjällko och efterrätten av orullat krus med hjortronkompott.
- Skördefest Jämtland Härjedalen arrangerades med stor framgång under hösten 2023 av Torsta AB. 27 gårdar deltog, 65 utställare därutöver och antal besökare motsvarande minst fjolårets ca 13 000. Flera lokala skördefester/-marknader arrangeras också i egen regi runt om i länet.
- Jämtli julmarknad med besöksrekord, närmare 29 000, och vårmarknad har genomförts.
- Eldrimner har haft kampanjen #backamathantverkarna.
- Det partnerskapsgemensamma kommunikationsprojektet Arbeta i samverkan förutsätter kommunikation i samverkan med finansiering via Jordbruksverket och

med Torsta AB som projektägare har förlängts och med den aktivitetspeng som fanns kvar genomfört en kampanj för att fler ska välja bra vardagsmat. #ettbrabyte

- I Eldrimners SM i mathantverk fick länets producenter motta 20 utmärkelser, främst inom mejeri och fiskförädling, vilket är fler än förra året. Jämtlands län hamnade därmed på tredje plats i förhållande till övriga län och antal, en plats bättre än ifjol.
- Torsta AB har tagit emot ett stort antal studiebesök från andra kommuner, län, länder och där bland annat visat upp sin verksamhet som i viss mån är en spegling av hur livsmedelsproduktion ser ut i Jämtland Härjedalen.

Tydligare knyta an folkhälsoperspektivet till den regionala mat- och livsmedelsstrategin

- De regionala kostråden "Må gott i Jämtland Härjedalen" har börjat att implementeras i vården.
- LRF har haft webinarium om de nordiska näringsrekommendationernas förväntade effekt på lokal livsmedelsproduktion.
- Torsta AB tar i samarbete med Ekostrategi i Fryksdalen AB fram ett kunskapsunderlag kopplat till försörjningsförmåga i förhållande till planetär diet.

Fortsätta stärka nätverk med andra regioner och länder

- I arbetet med UNESCO Creative Cities Network har ett nytt kommunikationsmaterial tagits fram av Östersunds kommun. Delegationer från Gangneung City i Sydkorea och Vestland fylke utanför Bergen i Norge har varit på studiebesök för att lära sig om arbetet med mat i Jämtland Härjedalen. Kockar från Jämtland Härjedalen har deltagit i "Showcooking" i matfestivaler i Bergen och i Macao i Kina.

Bilaga: Uppföljning indikatorer 2023

Indikatorer Regional mat- och livsmedelsstrategi Jämtland Härjedalen

1,2,3 inom parentes avser målområde

Produktionsvärde (1)

905 mkr primärproduktion (Livsmedelskedjan i Jämtlands län SJV, 2020 med siffror från 2018)

Förädlingsvärde (produktionens bidrag till BNP, produktionsvärdet minus förbrukningsvärdet) (1)

Primärproduktion 508 mkr (Livsmedelskedjan i Jämtlands län SJV 2020 med siffror från 2017)

256 mkr förädling

848 mkr handeln

607 mkr restaurang

Antal sysselsatta i värdekedjan (1)

I jordbruket 3418 sysselsatta (Jordbruksstatistisk årsbok 2023 med siffror från 2020), 950 årsverken

Förädling 401 årsarbetare (SJV 2020 med siffror från 2017)

Handeln 1478 årsarbetare (SJV 2020 med siffror från 2017)

Restaurang 1238 årsarbetare (SJV 2020 med siffror från 2017)

Medelålder (1)

Bland jordbruksföretag 60 år, att jämföra med 59 år 2022 och 56 år 2010. (LRF:s kommunrapport 2023 baserad på siffror från SCB)

Antal kvinnor respektive män i livsmedelskedjan (1)

Bland jordbruksföretag 40 % (Livsmedelskedjan i Jämtlands län SJV, 2020 med siffror från 2016) till skillnad från 37 % 2005.

4226 ha jordbruksmark ägs av kvinnor, 23 635 ha av män (SJV, 2020).

Areal jordbruksmark (1)

51 986 hektar (Jordbruksstatistisk årsbok 2023 med siffror från 2020)

51 832 hektar (Jordbruksstatistisk årsbok 2022)

52 199 hektar (Jordbruksstatistisk årsbok 2020)

51 871 hektar (Jordbruksstatistisk årsbok 2016)

30 hektar exploaterade sedan 2016 (Exploatering av jordbruksmark 2016 – 2020 SJV, 2021).

Antal företag (1)

Jordbruksföretag 1302 (Jordbruksstatistisk årsbok 2023)

Jordbruksföretag 1309 (Jordbruksstatistisk årsbok 2022)

Jordbruksföretag 1438 (Jordbruksstatistisk årsbok 2020 med siffror från 2016)

Antal nötkreatur (1)

30 359 (Jordbruksstatistisk årsbok 2023)
6438 mjölkkor

29 737 (Jordbruksstatistisk årsbok 2022)
6320 mjölkkor

29 716 (Jordbruksstatistisk årsbok 2016)
7417 mjölkkor

Livsmedelskedjans lokaliseringkvot

1,13 (Jordbruksverkets uppföljning av livsmedelsstrategin 2023)
1,14 (Jordbruksverkets uppföljning av livsmedelsstrategin 2022)

Antal nya företag inom livsmedelskedjan (1)

Antal kreativa mötesplatser för företag, organisationer och akademi (2)
- Torsta AB

Antal företag inom livsmedelskedjan som deltar i inkubatorsmiljö (2)

Antal företagare som deltar i aktiviteter inom UCCN-nätverket (2)

Restaurangföretagare, showcooking i Macao i Kina på internationellt event
Restaurangföretagare och producenter, showcooking på Bergen Food Festival i Norge

Antal utbildningsplatser och antal sökande på relevanta program (2)

Lantbruk, 16 platser, 19 förstahandssökande 2023, att jämföra med 24 förstahandssökande 2022
Hotell- och restaurang
Eldrimner YH-utbildning, genomförs ej för tillfället
(arbetsmarknadsutbildningar, slakt och chark)

Antal matrelaterade forskningsprojekt med hemvist i länet (2)

Enhancing Entrepreneurship in Rural Areas through Local Food Systems (MIUN)
Lokal upphandling för omställning mot ett hållbart livsmedelssystem (MIUN)
Att ställa om mindre och mellanstora städer till hållbara livsmedelssystem genom stadsodling (MIUN)

Antal etablerade företag som arbetar med lokal mat (3)

14 av Jämtland Härjedalens krogar och 9 caféer finns med i White Guide (2023).
26 matambassadör inom Matakademin (2023).

2020 fanns 14 av Jämtland Härjedalens restauranger, 1 bar och 14 caféer med i White Guide.
25 matambassadörer inom Matakademin (2022).

Andel svenska och lokala råvaror i offentliga kök (3)

<https://www.mattanken.se/mattanken/omoss/nyheter/nyhetsarkiv/forslagomforbatttradstati stikoverinkopavlivsmedeltilloffentligsektor.5.7dc1613e1785d10fcd91386c.html>

<https://www.livsmedelsverket.se/publikationer/sok-publikationer/artiklar/2022/1-2022-nr-01-fakta-om-offentliga-maltider-2021>

LRF gjorde en undersökning 2023 med enkät till kommuner om andel svensk råvara. Härjedalen (100 % animalier), Åre (100 % animalier) och Östersunds (53 % totalt, 100 % animalier) kommuner svarade. Fler kommuner uppfyller den höga andelen svenska animalier enligt uppgifter från Torsta ABs Offentlig gastronomi.

Ekomatcentrum (2022) har listat Jämtland Härjedalen på plats 13 med 34 % ekologisk mat i offentliga kök.

Antal avtryck på digitala plattformar, spridning, likes (3)

Antal uppmärksamhet i media (3)

Värde på spaltmeter (3)

Imageundersökning (3)

Mediespegel internationellt (3)

Antal besökare i länet som ger uttryck för att de beger sig hit av gastronomiska skäl (3)

"I Jämtland Härjedalen finns en spännande/attraktiv matproduktion och restauranger" bedömning 3,9/6 (Turistfakta, 2023)

Jämtländsk/härjedalsk mat hos grossist (3)

15 artiklar hos M&S från norr om Uppsala, 2022

Antal event med strävan efter mer mat från länet (3)

Folkhälsa

15 % av 4-åringarna i Jämtland Härjedalen har övervikt eller fetma (jämför 11 % för riket och 13 % i föregående mätning för länet 2018 - 2019) varav 3 % har fetma (jämför 2 % för riket). 53 % av befolkningen mellan 16 – 84 år har övervikt eller fetma (51 % i riket) varav 19 % har fetma (16 % i riket). (Hälsa på lika villkor RJH, 2022)

Självförsörjningsgrad

Mjölk 118 % (Macklean, 2019)

Fisk 104 %

Nötkött 79 %

Potatis 30 %

Lamm 25 %
Ägg 18 %
Gris 8 %
Frukt och bär 2 %
Köksväxter 0,7 %
Fågel 0 %
Spannmål (för humankonsumtion) 0 %

Jordbruksverket följde även i Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin 2021 upp:

Antal anställda – andel % livsmedelskedjan av totalen i Jämtlands län

2017 11 %, ingen uppgift för 2018 och 2019

Antal arbetsställen – andel % livsmedelskedjan av totalen i Jämtlands län

2017 13 %, ingen uppgift för 2018 och 2019

Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?

(Jämtlands län)

- Brist på lämplig arbetskraft (primär) 14 % (2020), att jämföra med 11 % (2018)
- Tillgång till transportsystem (primär) 9 % (2018) (ingen uppgift 2020)
- Tillgång till bredband (primär) 9 % (2020), att jämföra med 31 % (2018)
- Brist på lämplig arbetskraft (exkl primär) 48 % (2020), att jämföra med 28 % (2017)
- Tillgång till transportsystem (exkl primär) 44 % (2020), att jämföra med 36 % (2017)
- Tillgång till bredband (exkl primär) 22 % (2020), att jämföra med 23 % (2017)

I samma rapport lyfts att det nationellt sett är finansiering, myndighetsregler och arbetsförsörjning som är fortsatta hinder för utveckling.

Tillväxtverkets nationella sammanställning Företagens villkor och verklighet, 2023 visar på: **70 % av företagen i livsmedelskedjan vill växa** genom ökad omsättning och anställning, 21 % inom primärproduktion avseende anställningar.

41 % av företagen i livsmedelskedjan ser lagar och myndighetsregler som det största tillväxthindret, 49 % inom primärproduktion.
31 % ser tillgång till arbetskraft som det största hindret.
23 % begränsas av lokaler, utrustning och mark.